

36. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2023. április 18-20.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Tudósok a háborúban? - Az afganisztáni műveletek CIMIC szemszögből

Jelige: *fgnsztncmc2426*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2023. január

2023.

TUDÓSOK A HÁBORÚBAN? - AZ AFGANISZTÁNI MŰVELETEK CIMIC SZEMSZÖGBŐL

Kézirat lezárásának a dátuma:

2023. január

TARTALOMJEGYZÉK

1	Bevezetés.....	1
2	A civil-katonai együttműködés.....	2
2.1	CIMIC műveletek a történelemben	2
2.2	A civil-katonai együttműködés fogalmi háttere.....	3
2.3	CIMIC tevékenység működés szerinti elemzése.....	4
2.3.1	Kultúrantropológusok közreműködése a felkészítésben	5
2.3.2	Ellentétek a két szférában	6
2.4	CIMIC műveletek felépítése a gyakorlatban	8
2.5	Civil-katonai együttműködés jelene Magyarországon	9
2.5.1	Magyar Honvédség Kiber- és Információs Műveleti Központ.....	9
2.5.2	Kézikönyv, a siker kulcsa	10
3	Az Amerikai Egyesült Államok szerepvállalása a háborúban	11
3.1	Az Afganisztáni háború és előzményei	11
3.2	Problémák az együttműködésben az Amerikai Egyesült Államok szemszögéből	12
4	A NATO becsatlakozása a háborúba	15
4.1	Az ISAF tevékenysége Kabulban	16
4.1.1	Nehézségek a projektek végrehajtása során	17
4.1.2	Az ISAF kiterjesztése	18
4.2	Tartományi újjáépítési csoportok fogalma	19
4.2.1	PRT-k létrehozásának körülményei	19
4.2.2	Tartományi Újjáépítési Csoportok átadása	20
5	Magyarország szerepvállalása az afganisztáni háborúban.....	22
5.1	A kezdetek	23
5.2	A magyar Tartományi Újjáépítési Csoport.....	23
5.3	Tapasztalatok a magyar tevékenységről	24
6	Összegzés	26
	Felhasznált irodalom	27

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Civil áldozatok száma Afganisztánban 2001-2015 között.....	13
2. ábra: Civil áldozatok és sérültek száma Afganisztánban 2009-2021 között.....	13
3. ábra: Afganisztán domborzati térképe	15
4. ábra: Tartományi Újjáépítési Csoportok átvételének iránya és ideje	20
5. ábra: Létrehozott és tervezett Tartományi Újjáépítési Csoportok Afganisztában 2004. júliusában	21
6. ábra: Tartományi Újjáépítési Csoportok Afganisztában 2009-től.....	22
7. ábra: Baghlan tartomány földfelszíni térképe	24

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat: A civil és katonai szervezetek összehasonlítása.....	7
---	---

1 BEVEZETÉS

A civil-katonai együttműködés, azaz a CIMIC világa, mint téma már egyetemi tanulmányaim megkezdése óta foglalkoztat. Mivel világviszonylatban és Magyarországon is egy folyamatosan változó, formálódó területről van szó, így érdemesnek tartom nyomon követni a fejlődését. Ennek ellenére aránylag kevesen foglalkoznak hazánkban specifikusan a terület kutatásával, aktualitását jelzi azonban, hogy egy-egy alfejezet, vagy kitekintés erejéig számottevően sok, eltérő témájú tudományos cikkben és kutatásban megjelenik a CIMIC.

A civil-katonai műveletek már jelentős szerepet játszanak a modern háborúkban is olyannyira, hogy immár külön központokat hoztak létre a területnek. Magyarországon 2003 óta, mára már megújult formában működik CIMIC fókuszú szervezet többek között a műveletek optimális végrehajtására és a katonák megfelelő felkészítésére összpontosítva. A hatékony munka elősegítésére születtek meg az egyes műveleti területre koncentrálódó kézikönyvek és útmutatók, amelyekben az adott ország kultúrájáról és földrajzi adottságairól találunk részletes leírást.

Jelen dolgozat első fejezetében ismertetem magát a civil-katonai műveleteket, azok elméleti hátterét, felépítését és működését. Ezzel azt a kérdést szeretném megválaszolni, hogy *Miért fontos a CIMIC műveletekre való specifikus felkészítés, és hogyan alkalmazható az ezáltal megszerzett tudás a gyakorlatban?* Továbbiakban úgyszintén kitérek a magyarországi működésre annak érdekében, hogy az ország afganisztáni működésének alapot adjak. Ezt követően három további fejezetben elemzem az Afganisztánban végrehajtott CIMIC műveleti tevékenységet egészen a 2014-ben történő helyi erőknek való átadásig. Elsőként az Amerikai Egyesült Államok szerepvállalását tanulmányozom, 2021-ig tartó kitekintéssel. Ezután a NATO, majd közvetlenül Magyarország részvételét és tevékenységét vizsgálom. A leíró elemzéssel együtt kiemelem a munkájuk nehézségeit, problémáikat és a gátló tényezőket egyaránt.

Bizonyítandó hipotézisként jelölöm meg jelen állásfoglalásomat, miszerint az afganisztáni CIMIC tevékenység sikeressége miatt, a hadviselés folyamatos változásával a civil-katonai együttműködésnek még nagyobb jelentősége lesz a jövőbeni háborús tevékenységek során. Céloom társadalomtudományi kutatásomban ezt alátámasztani az Afganisztáni háború ezen szempont alapján való elemzésével, kvalitatív komparatisztika alkalmazásával. Kutatásom értékét abban látom, hogy az általa nyújtott átfogó kép irányt mutathat a későbbi fejlesztéseknek.

2 A CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Ahhoz, hogy teljeskörű képet kapjunk a témáról és megértsük miért is voltak rendkívüli jelentőségűek a civil-katonai műveletek az Afganisztáni háborúban, elengedhetetlen tisztázni mit értünk a civil és a katonai szféra együttműködése, tehát CIMIC (Civil-Military Co-operation) alatt. Jelen fejezetben szeretném általánosan megvizsgálni a CIMIC műveleteket elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt.

2.1 CIMIC műveletek a történelemben

Ha visszatekintünk a történelemben, számos példát láthatunk egészen az Asszír Birodalom katonai közigazgatásától kezdve a katonai és a civil szféra együttműködésére. Szemléltetésül szeretném kiemelni Nagy Sándor hadvezért, aki hadjáratai során rendszerint helyi tisztviselőket alkalmazott az információgyűjtéshez az adott népcsoport hagyományairól, életmódjáról, vallásáról, szokásairól. Így már ezen a téren jobban ismert ellenfelekkel állt szemben, mivel a harcmodoruk, fegyvereik, taktikájuk megismerése nagy előnyt jelentett a hadvezér számára a győzelem kivívásában. Azonban nem csak a hódításhoz, hanem az utána lévő kormányzáshoz is elengedhetetlen az adott területen élőkről való informálódás. (Rufus, 1967)

1847-ben, a mexikói-amerikai háború köztes évében, Winfield Scott tábornok a Mexikótól elfoglalt államokban katonai kormányzatot alakított ki. Ennek a fenttartásához szükségszerűen meg kellett ismernie az ottani embereket, a hatékonyság és a kormányzat megszilárdítása érdekében. (Kökény, 2018) Majd 100 évvel később 1943-ban John H. Hilldring vezérőrnagy vezetésével megalakult az Amerikai Egyesült Államok Szárazföldi Erők Civil-Katonai Kapcsolattartási Hadosztálya (The Civil Affairs Division, CAD). (Donnison, 1961) Amiből következik, hogy 1944-ben a II. Világháborúban, a Normandiai partraszállásnál az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia 10 000+500 'Civil Affairs' katonát vetett be a már előbb említettekhez hasonló célból. (Flint, 2009)

Előzményként megemlíthetjük még a koreai háborúban (1950-1953) végrehajtott CIMIC típusú műveleteket, továbbá a vietnámi háborúban (1955-1975) alkalmazott stratégiát, ami a „winning hearts and minds”¹ elnevezést kapta. Ezen eljárásmodnak a hivatalos elnevezése a pacifikáció. A stratégiát az amerikaiak alkalmazták, melynek célja az volt, hogy átgondolt és célirányos magatartással megnyerjék a vietnámi lakosokat, és így a maguk oldalára állítsák

¹ Jelentése: szívek és lelkek megnyerése (szívre és elmére ható műveletek). Akkor alkalmazzák, mikor az egyik fél nem katonai erővel, fegyverek bevetésével szeretné elérni a célját, hanem a másik fél érzelmi vagy intellektuális szempontból való megingatásával, befolyásolásával, meggyőzésével. Röviden a szembenálló fél szívét és lelkét szeretné megnyerni.

őket. Eszközként katonai, gazdasági, politikai és társadalmi módszereket használtak arra, hogy bizonyos területeken helyreállítsák, máshol kiépítsék a dél-vietnámi kormány ellenőrzését a Vietkong befolyás alatt álló emberek és területek felett. A próbálkozás egyértelműen sikertelen volt, a vietnámiak elutasították az amerikaiak minden ezen célból folytatott tevékenységét. (Leepson, 2000) Ellenben az amerikaiaknak koránt sem szegte kedvét a Vietnámban folytatott CIMIC művelet eredménytelensége, a Grenada elleni „Urgent Fury Operation” kódnévvel ellátott invázióban (1983) (Grubbs, 2003) és Panama megszállásakor (1989-1990), aminek fedőneve „Just Cause Operation” volt, is alkalmaztak CIMIC tevékenységet. (Mcnerney, 2007) Ezen műveletek már sikeresnek bizonyultak. Továbbá megemlíthetjük még az Öböl-háborúkat és a Balkáni békeműveleteket is előzményként.

2.2 A civil-katonai együttműködés fogalmi háttere

Ezen tevékenységek meghatározására több fogalom is ismert. Ezek közül a kettő leginkább a témához kapcsolódó, aktuális definíciót vettem alapul a dolgozatomban. A 2003-ban kiadott AJP-9 NATO CIMIC Doktrína szerinti meghatározás a következő: *„A műveletet támogató koordináció és együttműködés a NATO Parancsnoka és a civil szereplők között, beleértve a nemzeti lakosságot és a helyi hatóságokat, valamint a nemzetközi, nemzeti és nem kormányzati szervezeteket és ügynökségeket.”*² (NATO, 2003, old.: 1-1) A NATO 2018. novemberében kiadott AJP-3.19 doktrínája szerinti definíció így szól *„A polgári-katonai együttműködés (CIMIC) egy olyan közös funkció, amely a művelet céljainak megvalósításához szervesen kapcsolódó képességek összességét foglalja magában, és lehetővé teszi a NATO parancsnokságok számára, hogy hatékonyan vegyenek részt a polgári-katonai interakciók széles spektrumában különböző nem katonai szereplőkkel.”*³ (NATO, 2018, old.: 2-1)

Maga a CIMIC harctámogató tevékenység, mely parancsnoki felelősség. Feladata a parancsnok által realizált cél elérésének érdekében a végrehajtó erők támogatása. Mindegyik általam felsorakoztatott meghatározásban közös, hogy a CIMIC műveletek átfogóan érintik az adott ország belső működésének egészét, továbbá kiterjednek a célterület nemzetközi kapcsolataira is. Ez nem meglepő, hiszen a tanulmányozás során a területről szerzett szinte bármilyen földrajzi adottsághoz, valláshoz, kultúrához kötődő információ segítség lehet a későbbi műveletek végrehajtásához. Ebből következtethetünk, hogy a műveletek konkrét megvalósítása előtt, alatt és után szükség van már a közreműködő CIMIC-szakfeladatot ellátó

² szerző saját fordítása

³ szerző saját fordítása

szakcsapatok alkalmazására az adott területen, akik rendelkeznek a szükséges forrásokkal, továbbá biztosítják az összeköttetést a felek között.

Háttér tekintetében elméleti, műveleti és stratégiai szinten is NATO irányelvek és doktrínák a szabályozók. A Polgári-katonai együttműködés NATO katonai irányelve előírja, hogy minden tagországnak létre kell hoznia kötelező érvénnyel a saját nemzeti CIMIC képességét az általa hozott szabályok szerint. Továbbá a NATO felügyeli a feladatok tervezését és végrehajtását. Az AJP-09 NATO CIMIC Doktrína szerint a CIMIC célja, hogy megteremtse azokat a szükséges feltételeket, aminek köszönhetően hosszútávon biztosítható a rendezett állapot, ezért dolgozik az említett feladatot ellátó szakállomány. (Bokros, 2012)

A doktrínában meghatározott konkrét célok pontokba szedve a következők:

- A civil résztvevőkkel való megfelelő kapcsolattartás
- A civil szervezetekkel együtt részvétel a tervezésben stratégiai és operatív szinten a művelet előtt és alatt
- A civil környezet állandó értékelése
- A katonai erők polgári közreműködőkkel való kapcsolatának ellenőrzése és felügyelete, továbbá a szükséges funkcionális szakemberek biztosítása
- A polgári kötelezettségek megfelelő helyi hatóságoknak való folyamatos és zökkenőmentes átadásának biztosítása
- Kooperáció más törzsi elemekkel a műveletek minden területén
- A parancsnok támogatása és a vele való tanácsadás (NATO, 2003)

2.3 CIMIC tevékenység működés szerinti elemzése

A CIMIC műveletek nem csak a saját, de a helyi lakosok életét is megmenthetik egy katonai beavatkozás során, hiszen nem egyszer okozott már súlyos problémát az, hogy esetlegesen rosszul értelmezték a szemben álló felek egymás nonverbális és verbális jeleit. Ez a kijelentés főleg a 19. század előtti háborús tevékenységekre igaz. A tanulmányozással így elkerülhetőek a még nagyobb veszteségek minden oldalon.

Ezen feladat végrehajtására társadalomtudományi végzettséggel rendelkező szakemberek a legalkalmasabbak, kiemelten a kultúranropológusok és szociológusok, akiknek feladata az emberek külső és belső vizsgálata, elemzése. Azonban az elsődleges problémaforrás is ebből fakad, mert nem lehet egy kiemelten veszélyes helyre egy katonai ismeretekkel és előképzettséggel nem rendelkező tudóst odaküldeni, a helyzet ilyen téren való feltérképezésére. Ez a fajta eljárás míg Magyarországon mind jogi, mind biztonsági okokból tilos, addig az

Amerikai Egyesült Államokban engedélyezve van és már régóta bevett módszer. Fordított esetben ugyanakkor az a tapasztalat, hogy a témában képzetlen katonák nem képesek a szükséges minőségben ellátni CIMIC feladatokat béketámogató műveletek célterületein. Tapasztalatok alapján viszont nem csak az emberanyag minősége, hanem az általános motivátlanság, a szükséges és használható idegennyelv-ismeret hiánya és az adott feladatra való elérhetőség is problémát okoz. (Sztankai, 2012)

2.3.1 Kultúrantropológusok közreműködése a felkészítésben

Ezen hiányosságok áthidalására nemzetközi szinten egységes, külön képzés és felkészítés szükséges a hivatásos állomány CIMIC műveletekben való részvételének érdekében. Ebben a fázisban van nagy szerepe a kultúrantropológusoknak, akik képesek megadni a műveletekhez kellő háttértudást a csapatoknak. Az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma ezért hozta létre a Kulturális Különbségek Kompetenciája programot, vagy másnéven a 3C-t (Cross Culture Competence), többek között az afganisztáni háború tapasztalatait feldolgozva. Maga a munkaprogram áll egy vezetői és egy általános részből és azért került létrehozásra, hogy a katonák olyan felkészítésben vehessenek részt, melynek köszönhetően a kulturális különbségek többet nem szabhatnak gátat a hatékony működésnek.

A felkészítés részeként a CIMIC műveletekben résztvevő katonáknak kultúrantropológusok és szakértők vezetésével meg kell tanulniuk a tárgyalástechnika alapjait különböző szituációs gyakorlatokon és elméleti feladatokon keresztül. Ezenkívül a missziós műveleti terület kulturális jellemzőinek elsajátítása sem maradhat el, hiszen a szakembereknek bele kell tudniuk helyezkedni az ottani lakosok életébe és kultúrájába. Az előzetes információgyűjtés is igen fontos, mert egyrészt nagyban megkönnyíti a kapcsolati háló kiépítését az oda érkező csapatok és a helyiek között, másrészt segíti a kulturális, politikai és társadalmi viszonyoknak a műveletek tervezéséhez szükséges megismerését. (Kolossa, 2013)

Ennek ellenére azt is figyelembe kell venni, hogy egy adott országnak vagy területnek a lakosai egészen másképp viszonyulnak a civilekhez és a katonákhoz. Általánosságban kijelenthetjük, hogy egy háborús övezetben a helyi lakosok a civileket jobban fogadják a bennük korábban, a háború hatására kialakult egyenruha által okozott trauma, adott esetben ellenszenv miatt. Ezalól kivételt képez Afganisztán, ahol a civil és a hivatásos CIMIC műveletben résztvevő szakemberek fogadtatása egyaránt inkább ellenséges volt. Az oda érkező, ismeretlen emberekben kezdetben nem a segítő szándékot látták meg a lakosok, hanem egységesen rosszakaróként kezelték őket. Emiatt a területre érkező NGO-k és INGO-k (Non-Governmental Organization, NGO; International Non-Governmental Organization, INGO)

többsége is inkább kihátrált az együttműködés tervéből, egyrészt a biztonságukat féltve, másrészt tartva a katonák nagymértékű befolyásától. (Bokros, 2012) Így biztosítva azt, hogy ők civil szervezetként megmaradjanak jó színben, függetlennek és elkerüljék a hasonló sorsra jutást. Ellenben egy mindenkor semleges segélyszervezet fegyverek és szükséges felszereltség hiányában csak olyan területen tud működni, ahol a tevékenységébe és ottlétébe a felek beleegyeznek. Így számukra is nagyon előnyös tud lenni az együttműködés a CIMIC-kel, hogy legyen szakképzett és megfelelő eszközökkel rendelkező partner az olyan veszélyes területeken, mint Afganisztánban.

2.3.2 Ellentétek a két szférában

A civil-katonai együttműködés sikerességének egyik kulcsa a két fél közötti működésbeli és felépítésbeli különbözőség. Mindenekelőtt szeretném megadni az általam legpontosabbnak tekintett definícióit a civil-, és a katonai szervezeteknek.

A civil szervezetek definíciója a Damon Coppola katasztrófavédelmi szakértő könyvében megadott alapján, saját értelmezés alapján a következő: Civil szervezeteknek nevezzük azokat a társadalmi szervezeteket, melyek a mindenkori kormánytól függetlenek, elsődleges küldetésük nem kereskedelmi, továbbá társadalmi, kulturális, környezetvédelmi, oktatási és egyéb kérdésekre összpontosítanak. (Coppola, 2020) Angolul NGO-knak, tehát nem kormányzati szervezeteknek vagy nonprofit szervezeteknek nevezik őket. Az állami katonai szervezetek meghatározása a Jogtudományi Enciklopédia alapján, általam értelmezve következő: A fegyveres erők olyan szervezetek, melyek megtestesítik az állam erőszakmonopóliumát, az államszervezet, ezen belül is a végrehajtó hatalom részeként működnek. Szigorúan hierarchikus felépítésűek, államilag szervezettek és finanszírozottak. Megalakításuk alapvető célja az állam fegyveres védelme és a külső biztonság szavatolása katonai eszközökkel, továbbá az állam területi integritásának katonai védelme. (Kádár, 2020)

A fogalmakból következően a műveletek során a felek kiegészítik egymást, hiszen mindkét terület a rá jellemző sajátos tulajdonságaival segíti a cél elérését. A civil-, és a katonai szervezetek jellemzőit egy általam készített táblázatban kívánom összefoglalni, saját szempontok alapján a teljesség igénye nélkül. A két oldalt a szervezetek felépítése, elsődleges célja, belső hierarchiája, beállítottsága, döntéshozatalnál figyelembe vett elve, beavatkozásának hossza és működésének alapja szerint elemeztem. Ezen sajátosságokból pontosan látszik a civil és a katonai terület eltérősége.

Civil szervezetek	Jellemzők	Katonai szervezetek
Decentralizáltság	Felépítés	Centralizáltság
Kiterjedtebb befolyás	Cél	Katonai célok
Rugalmasság	Belső hierarchia	Vezetés és irányítás, irányítási rend
Liberális	Beállítottság	Konzervatív
Egyénközpontúság	Döntés	Kollektivitás
Hosszútávú jelenlét	Beavatkozás	Rövidtávú jelenlét
Tapasztalat	Működés alapja	Doktrínák

1. táblázat: A civil és katonai szervezetek összehasonlítása (forrás: saját szerkesztés)

Az erős központi vezetéssel nem rendelkező, decentralizált civil szervezetek a közjó szolgálatának javára jönnek létre, semlegesek és függetlenek. Ennek értelmében formálódnak a cél érdekében, ami a közhasznúság, tehát a társadalom egészséges működéséhez való hozzájárulás. Így belső hierarchiáját tekintve a rugalmasság jellemző rájuk, mivel nincs egy kötelező szervezeti felépítés, emellett irányítási rend, mely meghatározza a működést, továbbá nem áll fenn rendfokozatok általi tagoltság sem, mint a katonai szervezeteknél. Magukat adományokból és támogatásokból szükséges fenntartaniuk, ezen felül amennyiben nyereséget realizálnak azt vissza kell forgatniuk a működésükbe. Az NGO-knak több feltételnek is meg kell felelniük működésüket és fennállásukat tekintve, melyek közül az egyik, hogy közvetlenül nem függhetnek a kormánytól, tehát nem az állami, hanem a magán szektorba tartoznak és önszerveződő jellegűek. (Kákai, 2009) Ezzel ellentétben a másik oldalon megkülönböztetünk állami és magán katonai szervezeteket is. Jelen dolgozatomban én kizárólag az állami szférába tartozókat kívánom figyelembe venni és tárgyalni mind az jelen összehasonlításnál, mind a kutatás további részében. Így éles határvonal képződik a két fél között. Az állami katonai szervezeteken belül erős centralizáltság és függelmi rendszer áll fenn, államilag szervezettek és finanszírozottak.

A döntések meghozatalában nincsenek egyéni, alsó szintről jövő elhatározások, az utasítások kollektív érvényűek és kötelező érvénnyel végrehajtandóak. A katonai szervezetek céljának magyarázatához Carl von Clausewitz porosz katonai teoretikus háborúról alkotott fogalmát szeretném idézni. „...a háború nem más, mint az állampolitika folytatása megváltozott eszközökkel.” (Clausewitz, 1917, old.: 7.) Ennek értelmében ezen fél célja a politikai akarat elérése katonai eszközökkel. Időtartamot tekintve kizárólag a fent említett cél eléréséig tartózkodnak a területen, ezért jelenlétük rövidtávú. Azonban ez megtévesztő lehet annak tudatában, hogy a történelemben nem egy háború tartott akár évtizedekig. Emiatt fontosnak tartom tisztázni, hogy a rövidtávú jelenlét jellemző csupán a civil szervezetekkel szembe állítva nyeri el az igazi értelmét. Azért csak velük szemben tekinthető igaznak, mert a különböző

NGO-k már a tényleges katonai beavatkozás előtt a területen lehetnek és az összecsapások után még évekig segíthetik az ott élő lakosokat és részt vehetnek a helyreállításban. Működésük alapját az állami katonai szervezeteknek doktrínák, törvények és egyéb jogszabályok adják, míg a civil szervezetek tapasztalatokra és a gyakorlatra építkeznek a feladatvégrehajtás során.

2.4 CIMIC műveletek felépítése a gyakorlatban

A CIMIC műveletben résztvevő szakemberek feladatait három részre tudjuk osztani. Az első részhez tartozik a műveletek előtti időszak, a másodikhoz a műveletek alatti időszak, a harmadikhoz pedig a műveletek utáni időszak, amely szakaszok egyaránt kulcsfontosságúak, emiatt nem elhanyagolhatók.

A műveletek előtti időszakban bevonják a CIMIC törzset a művelet tervezésébe és a kiképzésbe. Továbbá ilyenkor zajlik a csapatok műveletre való felkészítése kellő szakértelemmel és feladatorientáltan az adott terület sajátosságait figyelembe véve. Ilyenkor előzetes kutatómunkát is végeznek a felkészülés során, hogy mikre is kell majd pontosan odafigyelni a gyakorlatban. Fontos még ezen szakaszban, hogy kiaknázzák a polgári partnerekkel fennálló kapcsolatokat, együttműködjenek a többi törzsi elemmel, valamint forrásokat kell mozgósítaniuk a kritikus feladatokra.

A művelet végrehajtásakor történik a munka azon része, amikor a felkészülés során megszerzett tudással felvértezve a terepen kell folytatni a tevékenységet. Fel kell venni a kapcsolatot a műveleti terület polgári szereplőivel, eleget téve többek között a következő követelményeknek: egyezmények megkötése, információcsere, kommunikáció a polgári szereplőkkel. Ezenkívül az érdekelt nem-kormányzati szervezetekkel is hatékony munkakapcsolatot szükséges kialakítani és folytatni. Mindeközben a képességek folyamatos értékelése sem maradhat el annak érdekében, hogy a műveletet végrehajtók mindvégig naprakészek legyenek.

A művelet utáni időszakban a hangsúly a regeneráción van, ami azt jelenti, hogy segíteni kell az adott területen élőknek visszatérni a nyugodt, önálló működéshez. Támogatni kell a polgári hatóságokat, hogy minél rövidebb időn belül át tudjanak állni a külső segítség nélküli működésre, ezzel együtt folyamatosan át kell adni a polgári feladatokat a megfelelő helyi hatóságoknak. Így az optimális állapot elérésével megszűnik a CIMIC tevékenység az adott területen. Azonban ezen szakasz után is nélkülözhetetlen az értékelés és utólagos megfigyelés, amelynek ki kell terjednie a művelet egészére. Az átfogó értékelés és elemzés nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a jövőben még hatékonyabban hajtsák végre a hasonló műveleteket.

2.5 Civil-katonai együttműködés jelene Magyarországon

Már közel két évtizede hazánkban is működik CIMIC tevékenységgel foglalkozó külön szervezet. A Civil-Katonai Együttműködési Központ 2003-ban alakult meg Magyarországon, ami egy évvel később a Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ (MH CKELMK) nevet kapta, mert kiegészült PSYOPS (Psychological Operations) képességekkel. A központ azonban 2021. december 31-ével megszűnt önálló katonai szervezetként létezni és egy új jogutód intézmény, a Magyar Honvédség Kiber- és Információs Műveleti Központ (MH KIMK) jött létre. Ezzel azonban sem az eddig HM CKELMK által képviselt katonai képességek, sem a személyi állomány, sem pedig a feladatrendszer nem változtak.

Ezzel egy új fúzió jött létre a Magyar Honvédség berkein belül, a civil-katonai együttműködés, mint információs műveletek⁴ és a kibernűveletek kooperációja. A két terület közötti kötelék a technológia fejlődésével egyre szorosabb, hiszen a CIMIC és a PSYOPS műveletek is egyfajta információs műveleteknek számítanak, melyek előkészítésére, koordinálására és végrehajtására is nagy hatással vannak a folyamatban lévő kibertérben zajló műveletek. Így ennek értelmében a Központ kibővítette feladatkörét és szélesített rendeltetését az új névvel és átalakulással.

2.5.1 Magyar Honvédség Kiber- és Információs Műveleti Központ

A központ nem kibervédelemhez kapcsolódó fő feladatai közé tartozik CIMIC- és PSYOPS-szakfelkészítést tartani saját állománya, valamint a Magyar Honvédség alakulatai, illetve a műveleti területre kerülő magyar kontingensek katonái részére; fenntartani a kapcsolatot polgári és katonai szervekkel, minisztériumokkal és országos hatáskörű szervekkel, nemzetközi, kormányzati és nem kormányzati szervekkel, szervezetekkel, valamint gazdasági szereplőkkel; részt venni a döntés-előkészítés folyamatában a válságkörzetek CIMIC- és PSYOPS-értékelésével, szakmai dokumentumok véleményezésével végrehajtani szakfeladatait; a CIMIC képességeket biztosítani a mindenkor NATO-műveletekben való részvételhez. Már 2003 őszétől részt vesznek a NATO Reagáló Erők váltásaiban, továbbá szakmai feladatokat látnak el Koszovóban, Maliban és Irakban. Emellett közreműködnek a Magyar Honvédség békeműveletekben szolgálatot teljesítő állomány felkészítésében, háttéranyagok és kézikönyvek kidolgozásában, valamint szerepet vállalnak országhatáron

^{4 4} NATO információs műveletek (Info Ops) definíciója: „Az Info Ops egy katonai funkció, amely tanácsot ad és koordinálja a katonai információs tevékenységeket, annak érdekében, hogy a kívánt hatásokat kifejtse az ellenfelek, a potenciális ellenfelek és más, a NAC által jóváhagyott felek akaratára, megértésére és képességeire a Szövetség küldetési céljainak támogatására.” (NATO, 2009, old.: 1-3) – szerző saját fordítása

belüli feladatokban is a szakmai doktrínákban leírtaknak megfelelően. (Magyar Honvédség, 2020)

2.5.2 Kézikönyv, a siker kulcsa

A sikeres felkészülés érdekében a misszióba készülőknek különböző kézikönyvek is rendelkezésre állnak a tanfolyamszintű felkészítés mellett. Ezen kiadványok tanulmányozása a sikeres felkészülés és küldetésük megvalósításának kulcsa. Az Afganisztánban szolgálatot teljesítőknek is készültek ilyen írások, többek között a 2006-ban a Magyar Honvédség által kiadott Afganisztán CIMIC Kézikönyve (MH CKELMK, Afganisztán CIMIC kézikönyve, 2006) kötet, vagy a Baghlan tartomány CIMIC Kézikönyve (MH CKELMK, Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve, 2006) mű. Ezek az összefoglalók részletesen elemzik az országot minden olyan szempontból, amik eltérnek az európai, azon belül is a magyar vonásoktól.

2013-ban a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Civil-katonai Kapcsolatok Főnökségének főnöke, Rózsa Tibor ezredes A kulturális antropológia lehetőségei a nemzetközi műveletek támogatásában című tudományos konferencián tartott előadásában öt olyan dimenziót határozott meg, amik alapján érdemes vizsgálni egy adott országot, vagy régiót. Ezek a fizikai, gazdasági, társadalmi, politikai és identitás dimenziók, melyekre az említett könyvek is épülnek. (Rózsa, 2017)

Érdekességként kiemelendő, hogy a beszélt nyelvre és jelölésekre vonatkozó részek kiemelkedő jelentőséggel bírnak a kötetekben, mint például a 'Mit tegyen és mit ne!' rész, hiszen ez alapján olyan dolgokat tudhatunk meg az afgánokról, amik akár az életünket is megmenthetik egy-egy találkozás során. Ugyanis könnyen válthat ki agresszív viselkedést egy rossz kézmozdulat, gesztus vagy szóhasználat, főleg háborús időszakban. Kiemelten fontos az étkezéssel, szóhasználattal, és vallással kapcsolatos szabályok betartása. A nőkkel és lányokkal való bánásmód is többször kiemelésre kerül, minthogy nőt csak női katona vizsgálhat át, tilos őket filmezni vagy fényképezni, és beszélgetni, kezet fogni is csak akkor lehet velük, ha a nő kezdeményez. Ezek nálunk Európában nem így megszokottak, ezért kiemelten ügyelni kell rájuk saját biztonságunk érdekében. Továbbá felhívja a figyelmet mások 'CIMIC viselkedésre' való tanítására és a velük kapcsolatos információk azonnali továbbítására. Tehát még az ottlét alatt is fontos bővíteni a CIMIC tudást mind a katonák, mind a civilek tekintetében a leírtakon kívül, hogy naprakészek legyenek. A hasznos szavak és kifejezések az ottani boldogulást és kommunikációt könnyítik meg négy különböző, Afganisztánban használatos nyelven. Ezek

közül a pastu és a dari az ország hivatalos nyelvei, míg az üzbég, illetve a türkmén beszélt nyelvek.

Ezeken kívül szerepelnek még adatok a fővárosról és nevezetességeiről, a médiáról, jogrendszerről, gazdaságáról, társadalmi konvencióiról és az egészségügyi helyzetről is. (MH CKELMK, Afganisztán CIMIC kézikönyve, 2006)

3 AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK SZEREPVÁLLALÁSA A HÁBORÚBAN

A civil-katonai műveletek elméletének és gyakorlatának vizsgálata és a két szféra közötti együttműködés elemzése után jelen fejezetben szeretném, a háború előzményeit és kiemelten az Amerikai Egyesült Államok által folytatott CIMIC műveleteket és projekteket tárgyalni, mit és hogyan tettek azért, hogy az akkori működésképtelen államot rekonstruálják. Ugyanis, ha átfogóan és részletesen akarunk beszélni az afganisztáni háborúról véleményem szerint a CIMIC kihagyhatatlan elem. Azonban ez az állítás fordítva is megállja a helyét, hiszen a civil-katonai együttműködés fejlődésének történetében Afganisztán megkerülhetetlen mérföldkőnek számít.

3.1 Az Afganisztáni háború és előzményei

Az előzmények megértéséhez a történelemben egészen a 8. századig szükséges visszamennünk, ekkor indult meg ugyanis a dél-ázsiai ország iszlamizálódása. Ekkortól, a 19. századig a területet a Horászán⁵ részét képező övezetnek tekintették. (Strange, 1905)

Utazva az időben a dolgozat szempontjából általam fontosnak tartott következő történelmi állomás a 20. század, amikor több belső törzsi-etnikai megmozdulás történt. Ekkoriban a sahok uralma ellen léptek fel a vallási vezetők, mivel ők nem támogatták a sah uralkodók által megvalósítandó modernizációs törekvéseket. Ezt követően 1979. december 25-én a Szovjetunió megkísérelte elfoglalni Afganisztán területét. Az intervenciós háború közel 10 évig tartott és ezalatt az idő alatt megindult különböző iszlamista fegyveres csoportok szerveződése, mivel az akkori szovjetekkel szimpatizáló vezetés az iszlám vallást megkísérelte a háttérbe szorítani. Maga a háború eredménytelenül, kivonulással zárult, mely a mindkét oldalon fennálló jelentős emberveszteség mellett gazdasági szempontból is sikertelennek tekinthető. Az ezután az országban uralkodó polgárháborús hangulatban indult el a területen az iszlám szélsőséges irányzatainak a felfutása, majd 1994-ben megszületett a Talibán, azaz a Tálíb Mozgalom, amely Mohammed Omar (Omar molla) nevéhez köthető. A szélsőséges politikai és vallási, kszervezet

⁵ Jelentése: 'keleti föld', az északkeletre lévő rész a Perzsa Birodalomtól

egyre nagyobb területet vett irányítása alá, emellett szoros szálak fűzték az Al-Kaida terrorszervezet vezetőjéhez, Oszama bin Ladenhez is.

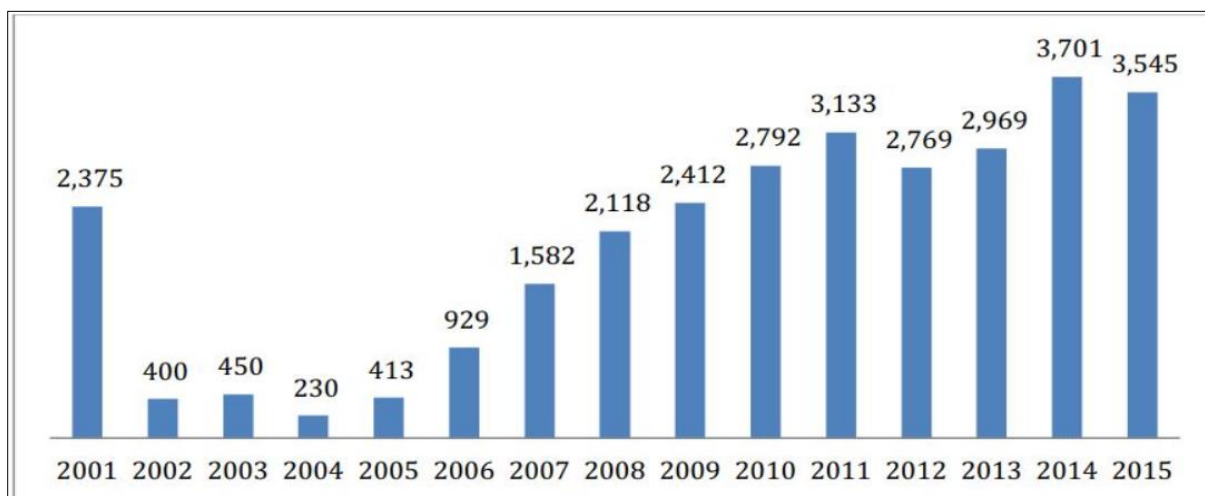
Az Egyesült Államok beavatkozása a 2001. szeptember 11-ei események miatt történt, amikor Mohamed Atta terrorista vezetésével az Al-Kaida katonái összesen négy repülőgépet térítettek el. Ezek közül kettő belecsapódott a New York-i World Trade Center ikertornyaiba és a földdel tették egyenlővé őket, egy a Pentagon épületét vette célba, egy pedig nem érte el a célpontját és lezuhant. Az Amerikai Egyesült Államok nyomozói a Tálib Mozgalomig vezették vissza a szálakat, és kezdetét vette az Oszama bin Laden elleni vadászat és a terrorszervezet iránti megsemmisítési vágy, mely több, mint 10 év után ért sikeres véget. Az Afganisztánban 2001-től zajló háborús tevékenység a Tartós szabadság hadművelet nevet (Operation Enduring Freedom, OEF) kapta az amerikai Védelmi Minisztériumtól és később a térség összes hasonló katonai beavatkozását ezen hadművelet neve alá sorolták. Maga az OEF a Globális terrorellenes háború (Global War on Terrorism, GWOT) kampány alatt zajlott, melynek célja a terrorizmussal való teljes leszámolás volt.

Az OEF-A (Operation Enduring Freedom – Afghanistan) további konkrét célja volt még az amerikaiak részéről a radikális tálibok uralmának megdöntése, továbbá egy USA barát, demokratikus pilléreken nyugvó politikai intézményrendszer felállítása, hogy megakadályozzák a rezsim újbóli kialakulását. Ennek okán történt később a NATO és szövetséges államainak beavatkozása.

3.2 Problémák az együttműködésben az Amerikai Egyesült Államok szemszögéből

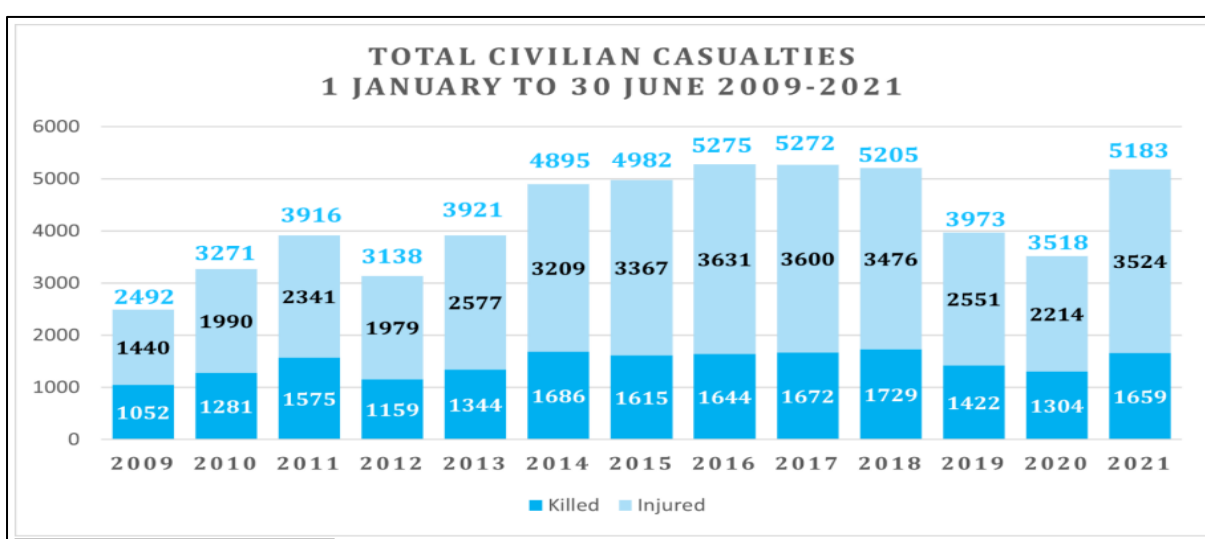
Az Amerikai Egyesült Államok bevonult Afganisztánba és az idő előrehaladtával egyre növelte az ott állomásoztatott katonák létszámát. Ugyan katonailag rendkívül sikeresen és gyorsan sikerült célt realizálni, azonban a CIMIC eredmények nem az amerikaiaknak kedveztek. A rengeteg afgán civil áldozat még inkább csökkentette a helyi lakosok szimpátiáját az idegen emberekkel szemben, hiszen hogyan is lett volna képes növelni azt, ha az ott élők nem tudtak hozzájuk semmi pozitívumot csatolni. (Sztankai, 2019) Úgy gondolom a rendelkezésre álló adatok alapján ezen aspektus volt a legjelentősebb, ami miatt a kezdeti években elidegenedtek a helyi lakosok az odaérkező katonáktól. Számukra a tálib uralom ennél jobb kimenetelnek látszott, már csak azt a szempontot figyelembe véve is, hogy tőlük nem különböztek annyira kulturálisan, így könnyebb volt velük azonosulni. Továbbá a nehézségeik, mint az élelmiszerbizonytalanság okozta éhínség, ivóvízhiány és egészségügyi ellátási problémák is növelték a fenntartásaikat. A más kontinensről származókról kialakult kép pedig csak tovább csökkentette az amerikaiak esélyeit, egyfajta szakadékot kialakítva az eltérő kultúrák között.

Az interneten, emellett a helyi és világsajtóban egyre több képpel illusztrált cikk és bejegyzés látott napvilágot az áldozatokkal kapcsolatosan, így a közvélemény is kezdett USA ellenessé formálódni.

1. ábra: Civil áldozatok száma Afganisztánban 2001-2015 között (forrás: Watson Institute's Costs of War, MintPress News <https://www.mintpressnews.com/how-many-people-has-the-u-s-killed-in-afghanistan-and-pakistan-post-9-11/239962/> letöltés dátuma: 2022.10.09.)

A civil áldozatok száma, ahogy a Watson Intézet és az UNAMA által készített diagrammokon is láthatjuk inkább felívelőben volt 2015-ig és ez a tendencia az amerikaiak valaha volt leghosszabb háborújukból való 2021-ben történő kivonulásáig sem csökkentek drasztikusan a számok. A Brown Egyetem Watson Intézete által végzett Costs of War nevű kutatási projekt keretein belül készített jelentés szerint Afganisztánban és Pakisztánban hozzávetőlegesen 70 000 civil áldozata volt 2001 óta a háborúknak, ebből csaknem a fele, 26 700 az általunk vizsgált országban. (Brown University, 2022)

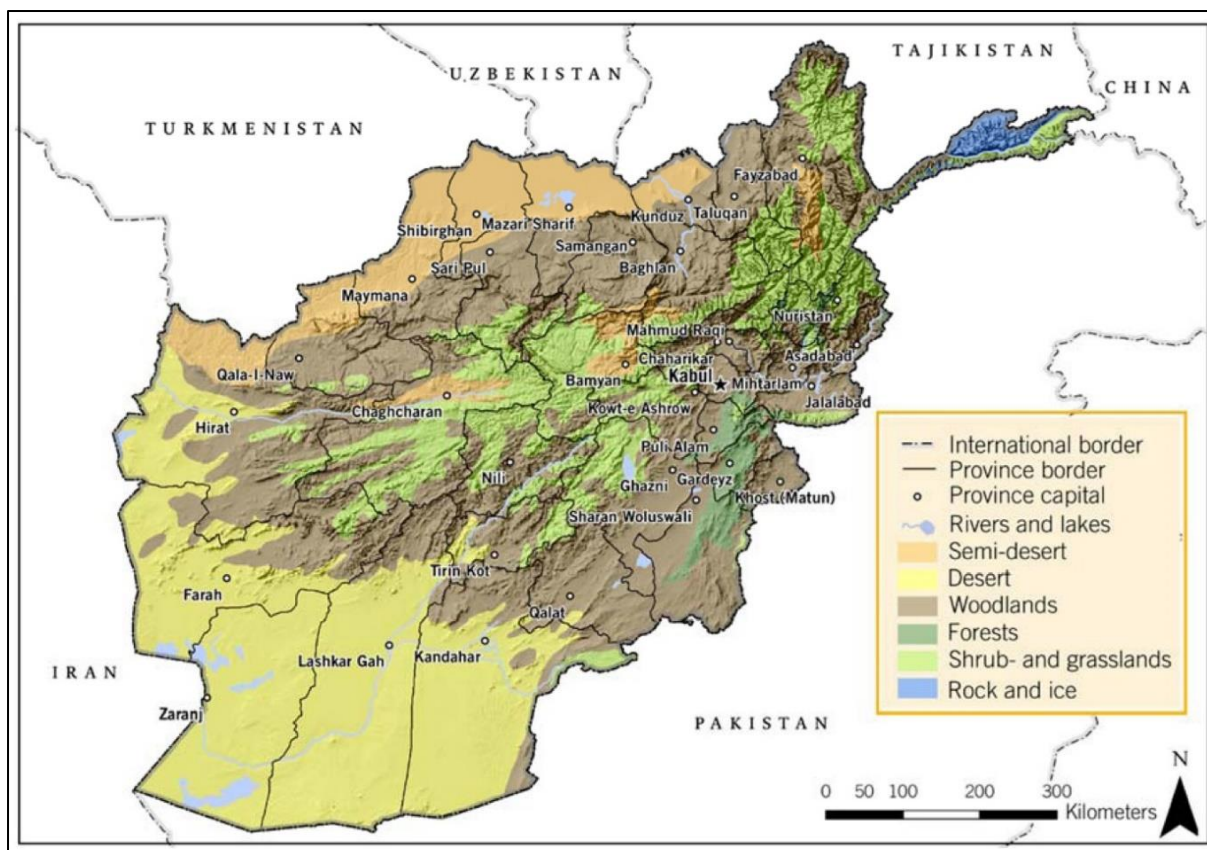
2. ábra: Civil áldozatok és sérültek száma Afganisztánban 2009-2021 között (Forrás: unama poc midyear report 2021. 26. july, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf, letöltés dátuma: 2022.11.07.)

Így hamar egyértelművé vált, hogy a cél eléréséhez nem elegendők a fegyverek és a katonák eddig megszokott háborús törekvései. A helyi lakossággal való közreműködés és a 'winning hearts and minds' koncepció eredményesebbnek bizonyulhat, ugyanis látható volt, hogy az áldozatok miatti felháborodás, az ellátási problémák és más megpróbáltatások a későbbiekben sem fognak csökkenni. Így tehát az ember került⁶ előtérbe a technikával és szakmaisággal szemben. Ezalatt azt kell érteni, hogy a területen élő, etnikai szempontokat tekintve színes lakosság megnyerése elsődleges stratégiai cél kell, hogy legyen ahhoz, hogy később sikeres legyen a Tálibán hatalomátvétel megdöntése és Afganisztán regenerálása.

Fontos kiemelni továbbá, hogy olyan ellenfél ellen harcolni nagyságrendekkel nehezebb, akit nem ismersz pontosan. Hiszen így kiszámíthatatlanná és tervezhetetlenné válik a háború rövid és hosszútávon egyaránt. Véleményem szerint Szun-Ce idézete megfelelően leírja az Afganisztánban fennálló problémát amerikai szemszögből, miszerint: „...*ha ismerjük az ellenséget és ismerjük magunkat is, akkor száz csatában sem jutunk veszedelembé; ha azonban nem ismerjük az ellenséget, csak magunkat ismerjük, akkor egyszer győzünk, másszor vereséget szenvedünk; és ha sem az ellenséget, sem magunkat nem ismerjük, akkor minden egyes csatában feltétlenül végveszély fenyeget bennünket.*” (Szun-Ce, 1963, old.: 211) Számomra a saját maguk ismerete egyszerre jelenti azt is az idézetben, hogy az amerikaiak ki tudják ismerni magukat a műveleti területen, ezáltal úgy hozhassanak döntést, hogy megfelelően tisztában legyenek a körülményekkel.

Tehát az amerikaiaknak kellett „alkalmazkodniuk”, ezzel együtt szükségük volt CIMIC műveletekre és a feladatot ellátó szakcsapatokra. Azonban a megfelelő tudás és felkészültség hiányzott ehhez, mivel ugyan korábban már alkalmaztak ilyesfajta képességeket Afganisztánt, mint országot nem ismerték elég pontosan. Így kezdetben jelentős hibákat is elkövettek, mind technikai alkalmazás, mind kulturális kapcsolatépítés terén.

⁶ Kiteiktést tehetünk a humánbiztonságra, mely „...*az államközpontú biztonságfelfogás helyett az egyénekre helyezi a hangsúlyt, a biztonság garantálásában megkérdőjelezi a központi kormány primátusát, szélesebb körű fenyegetésekkel számol, és a defenzív stratégia helyett gyakran nagy hangsúlyt kap a megelőzés.*” (Péczei, 2011, old.: 1.)

3. ábra: Afganisztán domborzati térképe (Forrás: Olson, D.M.; Dinerstein, E.; Wikramanayake, E.D.; Burgess, N.D.; Powell, G.V.N.; Underwood, E.C.; D'amico, J.A.; Itoua, I.; Strand, H.E.; Morrison, J.C.; et al. *Terrestrial Ecoregions of the World: A New Map of Life on Earth*. Bioscience 2001, 51, 11, 933. [https://doi.org/10.1641/0006-3568\(2001\)051\[0933:TEOTWA\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1641/0006-3568(2001)051[0933:TEOTWA]2.0.CO;2) letöltés dátuma: 2022.10.25.)

Afganisztán domborzata, ahogy a fenti térképen is láthatjuk, egyharmad részben sivatagos, a fennmaradó részben viszont szinte teljes egészében hegyvidék. Emiatt a hideg idő beköszöntével más nem is lehet a területen harctevékenységet folytatni a földrajzi viszonyok miatt. Maga az ország ebből kifolyólag sokoldalú és eltérő az európai viszonylattól, ugyanakkor rendkívül kedvezőtlen többek között katonai műveletek végrehajtása tekintetében. Egy ilyen sajátosságokkal bíró harcterület viszonya nem tekinthető normálnak, ebből adódón a csapatok különleges felkészítése szükségeltetik. Ennek okán vonják be a CIMIC törzset az adott művelet tervezésébe és a felkészítésbe a végrehajtás előtti, kezdeti időszakban.

4 A NATO BECSATLAKOZÁSA A HÁBORÚBA

A NATO-nak az afganisztáni háborúba való becsatlakozással egy hatalmas és eddig példátlan kihívással kellett szembenéznie. Ugyanis az egyes országok nem önállóan, saját irányítás alatt állomásoztatták a területen csapataikat, hanem a szervezet részeként. Így a NATO-n volt a sor, hogy bebizonyítsa, hogy képes ellátni a feladatát a megalakulásakor (1949. április 4.) fennálló világrendtől merőben más környezetben, a hidegháborús időszak után is. A XXI. századi

globalizáció ugyanis eltérő biztonsági körülményeket, kihívásokat és veszélyeket hozott magával, melyekhez egy ilyen szintű szervezetnek tudnia kell alkalmazkodni. Amennyiben erre nem képes, létjogosultságát veszti. Ellenben a NATO katonai szervezet létéből adódóan egymaga nem képes az indokolt polgári támogatás ellátására, melyet a hosszútávon fenntartható béke megteremtése igényel, ezért szükséges CIMIC képességet alkalmaznia a műveletei során. (Wagner, 2007) Így a szervezet számára az Afganisztáni történések jelentették a szükséglet arra, hogy komolyabban foglalkozzon a témával és ilyen irányú újításokat, fejlesztéseket végezzen.

4.1 Az ISAF tevékenysége Kabulban

Afganisztán CIMIC Kézikönyve foglalkozik az ország történelmi háttérével is, így az ISAF-ről (International Security Assistance Force), magyarul Nemzetközi Biztonság Támogató Erőkről is tartalmaz rövid leírást, mely egy NATO által irányított nemzetközi stabilizációs misszió volt. A kezdeti időszakban mind civil, mind katona közreműködőkkel bírt Kabulra koncentrállódva. A működésre és magára a felállításra az ENSZ Biztonsági Tanácsa jogosította fel a NATO-t. (NATO ISAF, 2013)

Az ISAF a bonni megállapodással jött létre 2001. december 6-án acélból, hogy elősegítsék az ország biztonságos újjáépítésének körülményeit úgy, hogy közben együttműködnek az ENSZ UNAMA missziójával és az új Afgán Nemzeti Haderővel, ugyanis ezen cél elengedhetetlen a tartós béke eléréséhez és megszilárdításához. A fővárost ezen egyezményben foglaltak szerint demilitarizálták még az ISAF erők odaérkezése előtt. Azonban fontos leszögezni, hogy az ISAF-nek nem célja sem a kormányzás, sem harci tevékenység folytatása, csupán a segítségnyújtás és fejlesztés az adott területen addig, ameddig nem képes önállóan működni. Emellett elsődlegesen a biztonság megteremtését tűzték ki célul, hiszen egy bizonyos szintig annak hiányában a helyreállításhoz nem lehetett hozzáfogni a civil oldalnak. (MH CKELMK, Afganisztán CIMIC kézikönyve, 2006)

Magát az ISAF misszió feletti parancsnokságot 2003. augusztus 11-én vette át a NATO és ezzel a nagy jelentőségű küldetés terhe 51 NATO tagállam és partnerország vállát nyomta együttesen. Páratlan nagyságúnak bizonyult, az ISAF kezdetben 3000, majd 2011-ben már közel 130 000 fős haderővel rendelkezett. (Toonen, 2017) Természetesen a katonákat mind az afgán haderő, mind a helyi rendőri erő támogatta. Maga a misszió öt fázisból állt. Az első fázis az értékelés és előkészítés volt, a kabuli műveletek is beleértve; a második fázist a földrajzi terjeszkedés; harmadik fázist a stabilizálás; negyedik fázist az átmenet; és az ötödik fázist az átcsoportosítás képezte. (NATO ISAF, 2009) A misszió végének terve tehát az volt, hogy visszaadják egy arra alkalmas afgán vezetésnek az irányítást, majd a katonák kivonuljanak az

országból. Időközben az ISAF már csak kiképzési, tanácsadási és segítségnyújtási feladatokat (Training, Advising and Assisting, TAA) látott el, majd 2014-re meg is történt véglegesen az átadás az afgán erőknek, minimális veszteséget realizálva az elmúlt évek során.

4.1.1 Nehézségek a projektek végrehajtása során

Az odaérkezéskor maguk az ISAF misszióban résztvevő katonák és polgári személyek sem voltak teljesen felkészülve mi fogja őket a hadműveleti műveleti területen⁷ várni. Afganisztánban virágzott az ópiumkereskedelem, felkelésellenes háború zajlott, folyamatosak voltak a terrortámadások, így a környezet elvétve sem volt barátságosnak nevezhető. Az előzetesen olvasott jelentések és dokumentumok a valósággal csak részben egyeztek meg, a kihívás a vártnál is nagyobb volt a korábbi, balkáni missziókhoz viszonyítva. Az adatok a hatalomközvetítőkről⁸ és afganisztáni felkelőkről⁹ az ISAF katonák számára nem bírtak akkora információ értékkel, mint a helyieknek. Így elengedhetetlen volt a kollaboráció az afgán lakossággal, hogy képesek legyenek felmérni a helyzetet és megítélni annak súlyosságát, cserébe védelmet és biztonságot nyújtva nekik. CIMIC projekteket alkalmaztak a fővárosban a lakosság életkörülményeinek javítására is, hogy a már említett terhek mellett a rossz áramellátásra, infrastruktúrát érintő problémákra és lakhatási gondokra is megoldást biztosítsanak. (MH CKELMK, Afganisztán CIMIC kézikönyve, 2006) Ezzel azonban nem szabadott olyan szinten túlzásba esni, hogy a civil lakosság számára ezen projektek azonosuljanak egy segélyszervezet munkájával. Az intervenció kezdetekor már meg is jelentek az országban a segélyszervezetek, helyiek és NATO tagország béliek egyaránt részt vettek a segítségnyújtásban és a velük való kapcsolatépítés és együttműködés elsődleges CIMIC feladat volt.

Mindezekből következtethetünk az ISAF (és a későbbiekben részletezni kívánt Tartományi Újjáépítési Csoportok) és az NGO-k közötti meghatározó különbségre. Míg az civil szervezetek munkája önzetlen és nem várnak viszonzást, addig a CIMIC műveletek arra épülnek, hogy a segítségért cserébe valamilyen éppen szükséges ellenszolgáltatást, például információk

⁷ Area of Operations (AO)

⁸ power-brokers, jelentése: „A hatalmi brókerek jelentős társadalmi-politikai, gazdasági és/vagy pénzügyi hatalommal rendelkező személyek, akik státuszuk, kapcsolataik és hovatartozásuk révén alakíthatják vagy befolyásolhatják más pártok döntéseit és ezáltal megváltoztathatják a csoportdinamikáját, ami lehetővé teszi számukra, hogy közvetítőként lépjenek fel egy konfliktusban” (Toonen, 2017, old.: 11.) – szerző saját fordítása

⁹ insurgents, jelentése: „A felkelők szervezett embercsoportok, akik elhúzódo fegyveres konfliktusban vesznek részt egy általuk illegitimnek ítélt hazai uralkodó hatósággal vagy nemzetközi jelenléttel. Félkatonai szervezetek formáját öltik, amelyek a területek és a lakosság ellenőrzésére törekednek. Ennek érdekében politikai erőfeszítéseket és erőszakot használnak fel a harcosokkal szemben, hogy azonnali katonai célokat érjenek el és hosszú távon fokozott (nemzetközi) elismerést szerezzenek” (Toonen, 2017, old.: 11.) – szerző saját fordítása

átadását, követelnek meg a helyiektől minden esetben. (Wagner, 2007) A humanitárius segélyezés, illetve segítségnyújtás ebből adódóan nem céljuk, csupán a lakosság megnyerésének érdekében végzett tevékenység. Ezzel kapcsolatban az a kritika érte az ISAF-et, (mind a későbbi PRT-ket) hogy a projektjeikkel, melyek nem is igazán nevezhetők klasszikus CIMIC projekteknek, mivel azok a NATO lehetőségein messze túl vannak, keresztülhúzzák az NGO-k terveit, akik hatékonyabban és jobban el tudnák végezni az őket illető munkát. Ilyenek többek között az iskolák létrehozása és megépítése, utak, hidak építése. Azonban a lakosság szemében a humanitárius szféra túlzott militarizálódása csökkentette a bizalmat. Továbbá a minőségben is nagy különbségek látszottak, hiszen az NGO-k legtöbbször által már évek óta foglalkozás szinten végzett humanitárius tevékenységgel nem tudott felérni az ISAF (sem a majdani PRT-k) ezen vonala. (Takács, Landes, & Tóth, 2006)

Mindemellett az ISAF munkája tekintetben sem volt zökkenőmentes, hogy voltaképpen két teljesen más kulturális értékrenddel bíró félnek kellett egy célért közösen dolgoznia, ami szintén igényelt CIMIC képességeket és szaktudást. Ez főként a harcmódban mutatkozott meg, ugyanis a reguláris hadviselést folytató NATO szembe találta magát egy kezdetben merőben eltérő, irreguláris hadviseléssel és félkatonai alakulatokkal. Később megindult a nyugatias oktatása és felfegyverzése a katonáknak, ami megkönnyítette a munkát. A feladat elvégzéséhez kölcsönös bizalomra is szükség volt, ami egymás szokásainak, vallásának, gondolkodásmódjának, társadalmi konvenciójának ismerete nélkül nem tudott kialakulni.

4.1.2 Az ISAF kiterjesztése

Összességében azt mondhatjuk, hogy a Kabulban végzett tevékenység sikeres volt, a Hámid Karzai által vezetett kormány és más országok is pozitívan értékelték a munkát, többek között sikerült növelni a biztonságot a fővárosban. Ennek okán megszületett a terv az egész országban való kiterjesztésére, mely ötlet azonban már nem aratott osztatlan sikert, ugyanis az Amerikai Egyesült Államok vezetése azt gondolta, hogy a kiterjesztés hátrányosan érintené az akkor az egész ország területén lefolytatott OEF-A-t. Erre a magyarázat az, hogy ahhoz, hogy likvidálni tudják Oszáma bin Ládent, ahhoz a Karzai-kormányt nem támogató hadurakkal való együttműködést is hajlandó volt meglépni. Emiatt nyilvánvalóvá tették, hogy nem hajlandóak sem anyagilag sem eszközökkel finanszírozni a kiterjesztést. Továbbá a NATO tagországok sem szerettek volna több katonát a területre vezényelni, katonai állomány nélkül azonban a folytatás nem lett volna megvalósítható. Felmerült azonban az, hogy a 2004-es miniszterelnöki választásokra jótékony hatással lehet a NATO csapatok országos jelenléte. (Wagner, 2007)

4.2 Tartományi újjáépítési csoportok fogalma

Az Isztambulban tartott 2004-es NATO-csúcsértekezleten született meg a végleges döntés az ISAF tevékenységének kiterjesztéséről, azonban az ENSZ Biztonsági Tanácsa már 2003-ban határozatot hozott a jelenlét területi szempontból való szélesítéséről. A Tartós szabadság hadművelet részeként az Amerikai Egyesült Államok ahhoz, hogy a fővároson kívül megkönnyítsék az ország rekonstrukcióját párhuzamos, civil-katonai irányítású, Tartományi Újjáépítési Csoportokat (Provincial Reconstruction Teams, PRTs) állított fel 2002-2003 között. A fogalom, mely szerintem legpontosabban és legérthetőbben definiálja a PRT-t a következő: „*A Tartományi Újjáépítési csoportok (PRT) kis polgári-katonai csoportok (50-300 fő), amelyek Afganisztán egész területén tartományi szinten, operatív és taktikai szinten tevékenykedtek a központi kormányzat legitimitásának a régiókra való kiterjesztése, a biztonság fokozása és az újjáépítési folyamatok elősegítése érdekében. A PRT-k adott körülmények között a korlátozott segélyműveletek (úgynevezett 'hearts and minds' és 'quick impact'¹⁰ projektek) területén is végeztek tevékenységet. Az érdekelt felek radikálisan ellenezték az ő nézőpontjukból a PRT-k koncepcióját.*”¹¹ (Toonen, 2017, old.: 65.)

4.2.1 PRT-k létrehozásának körülményei

Létrehozásukat különböző elméleti és gyakorlati tényezők készítették. Ezek közé tartoztak a hiányzó pénzügyi és személyi forrásoknak a hiánya, ugyanis így nem lehetett biztosítani egész Afganisztán területén a fokozott katonai jelenlétet a tálib rendszer megdöntése után. Továbbá a azon tényezők felismerése, miszerint a válságokat csak a béke megnyerése után lehet megoldottnak tekinteni; a haderőnek szükség van civil közreműködőkre a hatékony működéshez mind a nem katonai feladatok végzéséhez, mind a polgári lakossággal való partnerséghez; végül, hogy a stabilizációnak és az újjáépítésnek egyidejűleg kell folynia. (Takács, Landes, & Tálas, 2006)

Az Amerikai Egyesült Államok hadserege, a magyarhoz hasonlóan, kiadott egy kézikönyvet, melyben a Tartományi Újjáépítési Csoportok fogalmáról, feladatrendszeréről, a végrehajtásról, vezetési struktúrájáról továbbá a megszerzett tudás alapján levont következtetésekről,

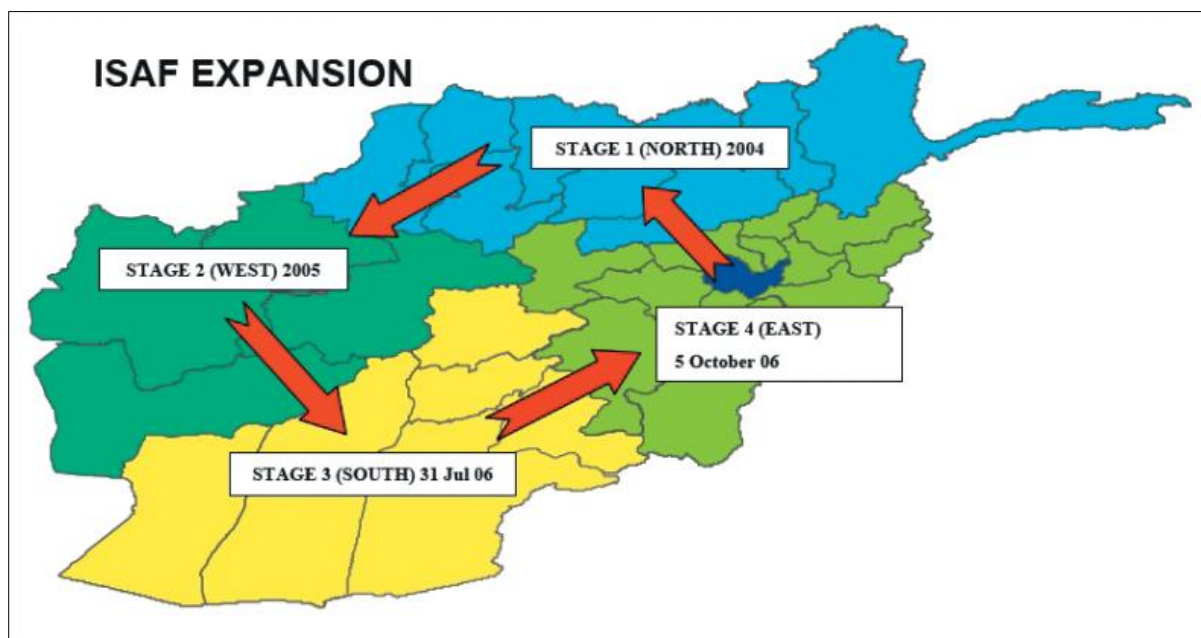
¹⁰ Jelentése: „*A Quick Impact projektek vagy QIPS kis léptékű, alacsony költségű projektek, amelyeket rövid időn belül terveznek és hajtanak végre. A katonaságon kívül különböző szereplők is finanszírozzák vagy hajtják végre a QIPS-t különböző célokkal. ... Ezek a projektek és programok sokfélék voltak; ide tartozott az iskolák építése, az ivóvízhez való hozzáférés biztosítása, a higiénia, az orvosi segítségnyújtás, az utak építése/javítása, az iskolák építése/javítása, a helyi önkormányzatoknak nyújtott segítség, a mezőgazdasági közösségnek nyújtott tanácsadás és segítségnyújtás, az állategészségügyi szolgáltatások és a biztonsági ágazat reformja. A QIPS célja az volt, hogy megnyerje az afgán lakosság szívét és elméjét*” (Toonen, 2017, old.: 71.) – szerző saját fordítása

¹¹ szerző saját fordítása

tanulságokról és bevált gyakorlatokról közöl információkat. A dokumentumban lefektetik azt a három fő pontot és egyben célt, melyekre alapul maga a stabilizáció és az újjáépítés. Ezek közül az első, hogy növelni kell a tartományi stabilitást és biztonságot a nemzetközi katonai jelenléttel együttműködve és hogy az ország képes legyen a jogállamisághoz vezető útra lépni. A második pont, hogy segíteni kell az önkormányzatok, legitim helyi vezető testületek létrehozását, mindezek kormányhoz kapcsolását, továbbá fejlesztését a demokratikus alapokon nyugvó intézményrendszer kiépülése érdekében. Ezért azokon a területeken állítottak fel PRT-ket, ahol a vallási vezetők és az új afgán kormányt elutasító hadurak vannak hatalmon. A harmadik elem pedig a rekonstrukció megkönnyítése. Ahogy az ISAF, a PRT-k fennállását is addig tervezték, ameddig az ország nem képes saját erejéből a működésre és az átvételre, mikor a biztonság megszilárdul és már nincsen szükség a támogatásra. (United States Army, 2019)

4.2.2 Tartományi Újjáépítési Csoportok átadása

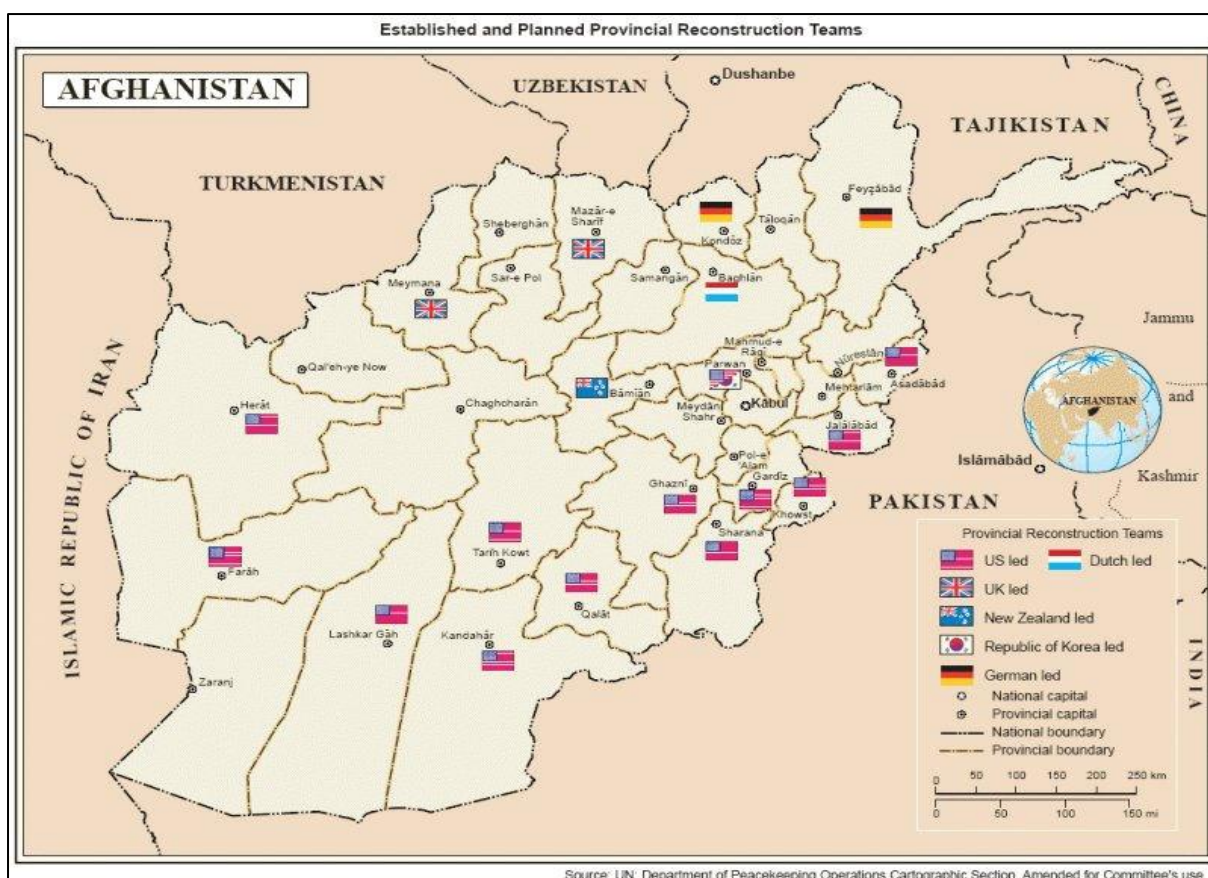
Ezek közül az általuk létrehozott PRT-k közül adtak át az ISAF erőinek Afganisztán déli, északi és nyugati, később pedig keleti területén és ezzel párhuzamosan NATO országok hoztak létre újakat is. Az első képen a PRT-k átvételének irányát és időpontjait láthatjuk, ahogyan óramutató járásával ellentétes irányban kerülnek az ISAF fennhatósága alá. Az északi régióba tartozók 2004-ben, a nyugatra lévők 2005-ben, a déliek 2006. július 31-én, a keletiek pedig 2006. október 5-én tagolódtak be.

4. ábra: Tartományi Újjáépítési Csoportok átvételének iránya és ideje (Forrás: Wagner, P. (2007). A NATO és Magyarország szerepvállalása az afganisztáni válságkezelésben. *Külügyi Szemle*, 95-121.)

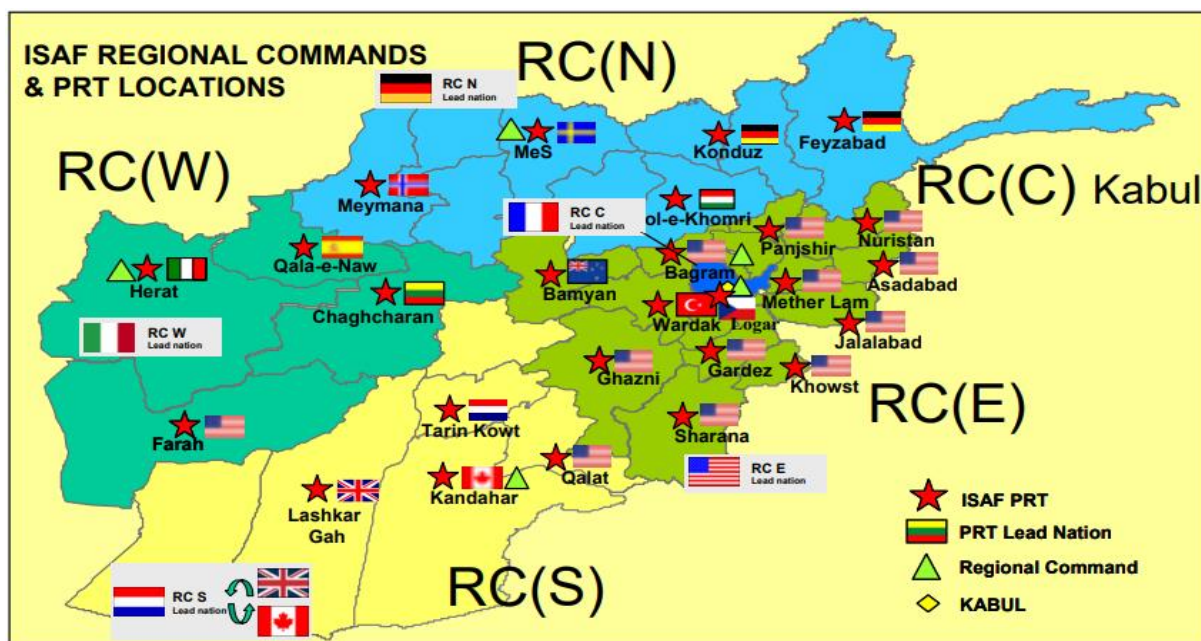
Az átvétellel párhuzamosan a NATO tagországok által küldött katonák létszáma is folyamatosan nőtt. Míg kezdetben az ISAF tevékenysége hozzávetőlegesen 10 000 fővel működött, addig 2006. végére már több, mint 30 000 katona és civil vett részt a feladatokban. (Wagner, 2007)

A terjeszkedéssel párhuzamosan kialakult a PRT-rendszer végleges felépítése is. A PRT végrehajtó bizottság (PRT Executive Steering Committee) van a rendszer csúcán, melyhez tartozik a PRT munkacsoport (PRT Working Group) és az NGO civil-katonai munkacsoport (NGO Civil-Military Working Group). Ez alatt az ISAF az összes PRT-t regionális parancsnokságok (Regional Area Coordinators, RACs) alá sorolta be elhelyezkedésük szerint. Ezek az északi-, keleti-, déli-, nyugati-, és kabuli regionális parancsnokságok biztosították a kapcsolattartást egymás között, illetve az összehangolást segítették elő. Minden régióhoz tartozott még egy logisztikai és egy előretolt támogató bázis (Forward Support Bases, FSBs), melyek azutánpótlásról, ellátásról és raktározásról gondoskodtak. Ezeken kívül szintén mind az öt régiót segíti egy gyorsreagálású erő (Quick Reaction Force), mely a PRT-ket segíti.

5. ábra: Létrehozott és tervezett Tartományi Újjáépítési Csoportok Afganisztában 2004. júliusában
(Forrás: GlobalSecurity.org PRT Map July 2004,
<https://www.globalsecurity.org/jhtml/jframe.html#https://www.globalsecurity.org/military/world/afghanistan/images/prt-2004july-map2.jpg>)

A fenti térképen a 2004. júliusában fennálló és tervezetten felállítandó Tartományi Újjáépítési Csoportokat láthatjuk feltüntetve és azt, hogy melyik ország vezetése alatt álltak az adott időszakban. Ezek közül még 12 volt akkor OEF irányítás alatt. A lenti térkép ábrázolja a 2009-es állapotot, mikorra már 26 PRT volt NATO tagországok fennhatósága alatt. Ezen kívül a második képen kiemelten szerepelnek a regionális parancsnokságok is.

6. ábra: Tartományi Újjáépítési Csoportok Afganisztában 2009-től (Forrás: *International Security Assistance Force Troops Placemat*, 2009.01.12., https://web.archive.org/web/20090113213723/www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/isaf_placemat_090112.pdf letöltés dátuma: 2022.11.07.

A PRT-k működését a koordináló országok szabályozzák a cél elérése érdekében az adott területre szabva, azonban stratégia szempontjából lényegében három féle modellt különböztethetünk meg. Az egyik az amerikai minta, melyben a nyomaték a központi kormányzásra való hatás gyakorlásán, illetve a katonai erő alkalmazásán van. Ezzel szemben a brit modell az információgyűjtést és a kapcsolatteremtést helyezi fókuszba. A harmadik pedig a német minta, ahol a munka végrehajtása szigorú nemzeti korlátozások szerint történik. (Kelemen, 2013)

5 MAGYARORSZÁG SZEREPVÁLLALÁSA AZ AFGANISZTÁNI HÁBORÚBAN

A NATO tagjaként Magyarország is részt vett az afganisztáni tevékenységekben közel 18 évig. Ez igen hosszú idő, mialatt az ország fontos feladatot is kapott, ellátni egy Tartományi Újjáépítési Csoport vezetését is el kellett látnia, mely területről külön kézikönyv is készült.

5.1 A kezdetek

Magyarország háborús jelenléte 2003. januárjában kezdődött egy legfeljebb 50 fős, egyéni beosztásokat betöltő kontingenssel a NATO ISAF misszióban. Eleinte Kabulban, a főparancsnokságon a többnemzeti dandár tábori kórházában, majd Kunduzban, Heratban és a kabuli nemzetközi repülőtéren. 2004-ben csatlakoztak be az olasz és a német PRT feladatainak ellátásába. (Szabó, 2013) Magyar CIMIC képesség 2004-2021 között vett részt a missziós műveleti területen az ISAF keretein belül. Az ott szolgáló magyar CIMIC állományt több központ és csoport adta úgy, mint a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Civil-katonai Kapcsolatok Főnökség (MH ÖHP CKKF), a Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, (MH CKELMK), a Magyar Honvédség Alacsony Készenlétű CIMIC Csoportok (MH CIMIC AKCS) és a Magyar Honvédség CIMIC Funkcionális Szakértői Csoportok (MH CIMIC FSZCS) állománya biztosította. A feladatok végrehajtására és finanszírozására kettő terv készült el, egyik volt a CIMIC költségvetési terv, másik pedig az infrastrukturális költségvetési terv. (Guba, 2016)

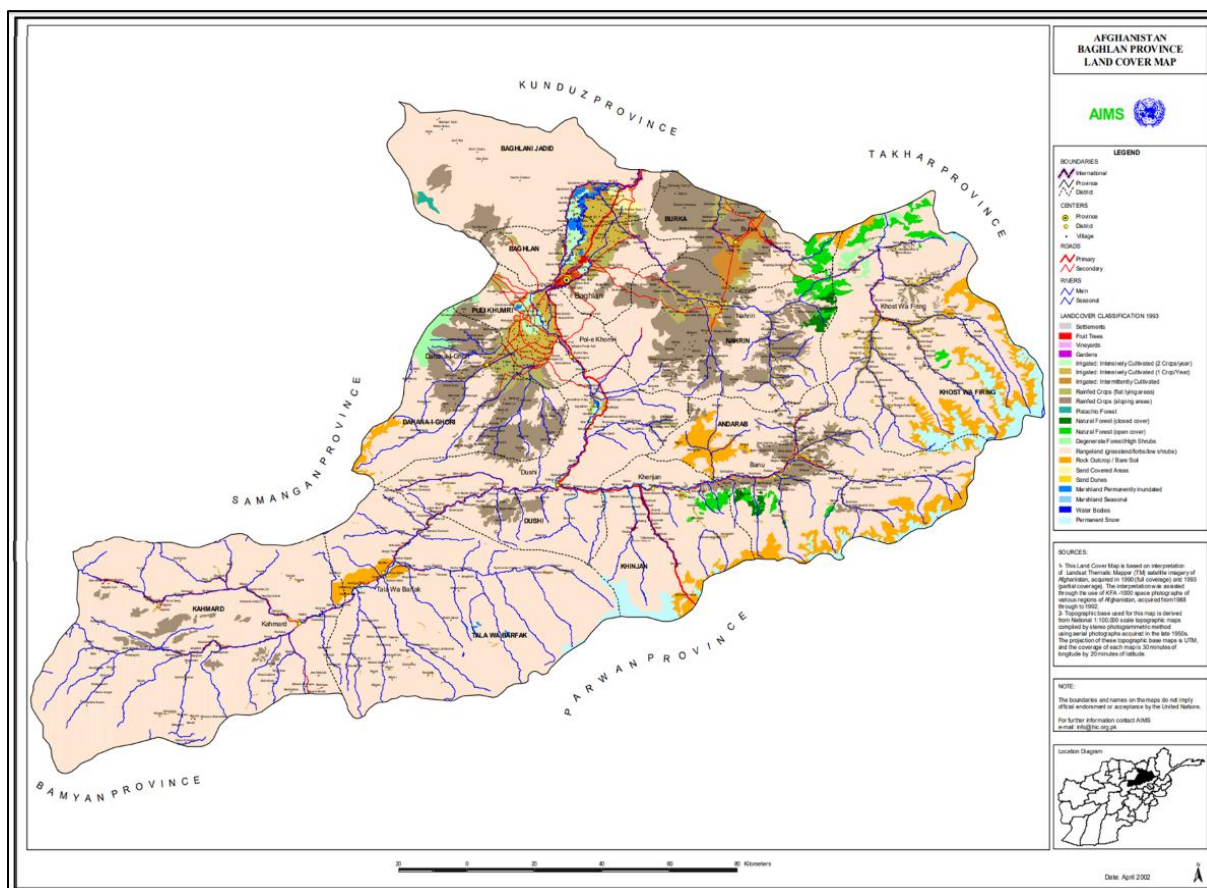
5.2 A magyar Tartományi Újjáépítési Csoport

Még a művelet miatti kiutazás előtt kezdetét vette itthon az állomány szakszerű és ország-specifikus felkészítése. Maga a képzés az első fejezetben leírtaknak megfelelően zajlott, ennek ellenére Guba István alezredes több kritikát és hiányosságot fogalmazott meg vele kapcsolatban. Elsősorban a létszámhiányt emelte ki, ami a nagyfokú leterheltségből adódik és általános nehézségnek tekinthető a Magyar Honvédség szervezeteiben. Ehhez kapcsolódó További negatív befolyásoló tényező volt a tartalékos rendszer kezdetlegessége, fejletlensége és kiépületlensége is, mely megnehezítette a megfelelő állomány összeállítását. (Kovács, 2015) Ezen hiányosságok pótlására és javítására is szolgált az oktatás. Ellenben sajnos a munka során kiütköztek az elmaradások és nagy szükség volt a kreativitásra a végrehajtás során.

Magyarország kormánya 2006 június 29-én döntött úgy, hogy új szintre emeli és fokozza a magyar jelenléte Afganisztánban. A 2115/2006. (VI. 29.) Korm. határozat adta a jogi keretet ahhoz, hogy Magyarország átvegyen a hollandoktól egy Tartományi Újjáépítési Csoportot, mely nem csupán a Magyar Honvédség, hanem a kormány feladatai is lesz egyben. Ehhez létrehozták a PRT tárcaközi bizottságot, melyet a PRT-kormánybizottság váltott fel 2008-ban. (Szabó, 2013)

A 2006. október 1-jén átvett Pol-e Khomri központú Baghlan Tartományi Újjáépítési Csoportot azelőtt Hollandia hozta létre 2004. október 1-jén és egészen a 2006-os átadásáig

vezette is azt. Ez a PRT is, mint az összes többi civil szakértőkből és katonai állományból állt. Ez alól kivételt a török vezetés alatt álló Wardak tartomány képez, ahol csak civil oldal van jelen kapcsolataiból és helyzetükből adódóan. A Baghlan PRT az északi regionális parancsnokság alá tartozott, melynek vezető nemzete Németország volt Kunduz központtal. (MH CKELMK, Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve , 2006)

7. ábra: Baghlan tartomány földfelszíni térképe (Forrás: Afghanistan Baghlan Province Land Cover Map - CAWater-Info, Afghanistan Information Management Services (AIMS), <http://www.cawater-info.net/afghanistan/maps/baghlan.pdf>, letöltés dátuma: 2022.11.07.)

5.3 Tapasztalatok a magyar tevékenységről

Mivel a fejlesztések és az intézményrendszer kiépítése is rendszer szinten zajlott, ezért a magyar PRT-nek csak megfelelő biztonságos teret kellett teremtenie ehhez, ami sikerült is. Továbbá a baghlani régió egy nyugodt és stabil terület volt a többihez képest, így a misszióban résztvevők szabadon és a helyrehozhatatlan hibák okozásának terhétől mentesen tevékenykedhettek. Kihívást a kábítószer-kereskedelem és az illegális fegyveres csoportok jelenléte okoztak, melyeket a magyar kontingens megfelelően tudott kezelni, rendkívül kevés áldozattal. Azonban fontos megemlíteni a negatív konzekvenciákat is. A Tartományi Újjáépítési Csoportok az egyes régiók sajátosságait figyelembe véve alakultak rugalmasan, nem volt egységes sem a

felépítésük, sem az irányításuk. Ez amellet, hogy előnyös volt a feladatok végrehajtása és a cél elérése tekintetében, a koordinációban és az értékelésben okozott problémákat. Ugyanis nem volt egységes mérce, miszerint lehetne fejlődni és újításokat alkalmazni, ráadásul az egyes PRT-k a másik tapasztalatait is csak korlátozott mértékben tudta felhasználni a sajátjuknál.

Mindemellett a civil szakértők hiánya is komoly gondot okozott szinte az összes ország esetében, ugyanis kevés ember szeretett volna a területen dolgozni, illetve a megfelelő szakképzettséggel is aránylag kevesen rendelkeznek, megfelelő szinten való elsajátításához pedig hosszú évek szükségesek, a katonák pedig nem tudják kielégítően elvégezni ezen teendőket. (MH CKELMK, Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve , 2006) Ezen dilemmák a magyar PRT-vel szemben is fenn álltak. Míg más PRT-k esetében 3-5 civil szakértő, kultúrantropológus vett részt a projekteken, addig Baghlanban csupán kettő magyar szakember teljesített szolgálatot. Ezenkívül a magyar kontingensnek a tapasztalatfeldolgozásban és a későbbi dokumentálásban is akadtak nehézségei a begyakorlottság hiánya, illetve a hosszútávú gondolkodás elmaradása miatt. (Guba, 2016)

Ebből is látszik, hogy Magyarország még gyerekcipőben járt akkoriban CIMIC téren és ugyan azóta már nagy előre lépések történtek még mindig van hová fejlődni.

6 ÖSSZEGZÉS

Jelen dolgozatomban az Amerikai Egyesült Államok, egységesen a NATO, illetve a Magyarország által folytatott civil-katonai műveleteket kívántam tanulmányozni. Az első fejezetben a rövid történelmi áttekintésen, a fogalmi meghatározáson és a gyakorlati felépítés leírásán túl összevetettem a civil és a katonai szférát, melyről táblázatos elemzést készítettem. Majd kitekintést tettem a Magyarországon alapított CIMIC-kel foglalkozó intézményekre, és a sikeres működés szempontjából kulcsfontosságú kézikönyvekre. Ezen fejezettel kívántam megválaszolni azon kérdés első felét, hogy *Miért fontos a CIMIC műveletekre való specifikus felkészítés, és hogyan alkalmazható az ezáltal megszerzett tudás a gyakorlatban?* Majd ezen meglátást alátámasztandóan, a gyakorlati alkalmazás bemutatására a következő fejezetek az afganisztáni rekonstrukciót segítő és támogató tevékenységekre és műveletekre épültek az USA és a NATO szempontjából. A hipotézisem, miszerint az afganisztáni CIMIC tevékenység sikeressége miatt, a hadviselés folyamatos változásával a civil-katonai együttműködésnek még nagyobb jelentősége lesz a jövőbeni háborús tevékenységek során, a dolgozatban foglalt esettani vizsgálat alapján nyert bizonyítást.

Meglátásom szerint az afganisztáni tapasztalatok nagy mértékben hozzájárultak a CIMIC hazai és NATO szintű fejlődéséhez egyaránt. Így a későbbiekben, a jelen dolgozatban kiemelt problémák és nehézségek kiküszöbölhetőek lesznek a felkészítések hatékonyságának növelésével, további gyakorlatokon való részvétellel és országközi együttműködésekkel. Úgy gondolom, hogy az irány kiváltképp ígéretesnek bizonyul, ellenben ez csak akkor nyerhet bizonyosságot, ha újra hasonló szintű beavatkozásra fog sor kerülni a jövőben. Magyarországon az új központ mindenesetre előre lépésnek számít a területen, illetve a más országok által végrehajtott projektek dokumentációjának és tapasztalatai leírásának elemzése is utat mutathat.

Az általam végzett kutatást kifejezetten érdekesnek és hasznosnak tartom a témában és a jövőben további fejlesztésre és bővítésre alkalmasnak találom akár ezen, akár egy külön dolgozat keretein belül.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bokros, I. T. (2012). A civil-katonai együttműködés jelene a békétámogató műveletek alakulásának tükrében. *Hadtudományi Szemle*, 5(3-4), 149-157.
- Brown University. (2022. augusztus). *Human Costs*. Forrás: Watson Institute for International and Public Affairs, Costs of War: <https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/human>
Letöltés dátuma: 2022.10.13.
- Clausewitz, K. (1917). *A háborúról II. kiadás fordította: Hazai Samu*. Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt.
- Coppola, P. D. (2020). Introduction to International Disaster Management (Fourth Edition). In *Chapter 9 - Participants: nongovernmental organizations, including the private sector and academia* (old.: 615-700). Oxford: Butterworth-Heinemann
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-817368-8.00009-9> letöltés dátuma: 2022.11.02.
- Donnison, F. S. (1961). *Civil Affairs and Military Government North-West Europe 1944-1946*. London: Her Majesty's Stationery Office .
- Flint, E. R. (2009). *The development of British civil affairs and its employment in the British Sector of Allied military operations during the Battle of Normandy, June to August 1944 (PhD thesis)*. Cranfield University; Cranfield Defence and Security School, Department of Applied Science, Security and Resilience, Security and Resilience Group:
<http://hdl.handle.net/1826/4017> Letöltés dátuma: 2022.11.10.
- Grubbs, R. K. (2003). *The Inadequacy of Doctrine for Civil-Military Operations for Winning the Peace and Securing the Homeland*. Joint Military Operations Department Naval War College.
- Guba, I. (2016). Afganisztáni CIMIC műveleti tapasztalatok. *Hadtudományi Szemle*(5.), 159-168.
- Kádár, P. (2020). „Katonaság” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) [2] bekezdés*. Forrás: <http://ijoten.hu/szocikk/katonasag> letöltés dátuma: 2022.11.02.
- Kákai, L. (2009). *Kik is vagyunk mi? Civil szervezetek Magyarországon*. Pécs: IDResearch Kft./Publikon Kiadó.
- Kelemen, T. (2013). Egy tartomány újjáépítése: katonai vagy polgári feladat? *A Magyar Honvédség PRT szerepvállalás előkészítése, a misszió főbb eseményei a nemzeti vezetés szemszögéből, A Magyar Honvédség afganisztáni szerepvállalása című szakmai-*

- tudományos konferencia előadásai, Székesfehérvár, 2013. május 28. (old.: 21-25.). Székesfehérvár: Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság, Seregszemle, különszám 30.*
- Kolossa, S. (2013). Katonai antropológia? Beszámoló A kulturális antropológia lehetőségei a nemzetközi műveletek támogatásában című tudományos konferenciáról. *Hadtudomány*(1-2.), 140-147.
- Kovács, C. (2015). Hogyan tovább, ÖTR? Elképzelések az önkéntes tartalékos rendszer továbbfejlesztésére. *Honvédségi Szemle*, 3. 143. 138-149.
- Kökény, A. (2018). Az 1846–1848-as amerikai–mexikói háború és megítélése. *Világtörténet*, 40. évf. 1. sz. 23–43.
- Leepson, M. (2000). *The Heart and Mind of USAID's Vietman Mission*. . American Foreign Service Association <https://web.archive.org/web/20101028014938/http://afsa.org/fsj/apr00/leepson.cfm> Letöltés dátuma: 2022.11.10.
- Magyar Honvédség. (2020. 07 31). *MH Kiber- és Információs Műveleti Központ*. Forrás: Honvédelem.hu: <https://honvedelem.hu/alakulat/mh-kiber-es-informacios-muveleti-kozpont.html>
- Mcnerney, M. (2007). CIMIC on the edge of: Afghanistan and the evolution of civil-military operations. In C. Ankersen, *Civil-Military Cooperation in Post-Conflict Operations 1st edition*. London : Routledge.
- MH CKELMK. (2006). *Afganisztán CIMIC kézikönyve*. Budapest: Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Központ.
- MH CKELMK. (2006). *Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve* . Budapest: Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Központ.
- NATO. (2003). *AJP-9 NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine*. NATO Standardization Agency.
- NATO. (2009). *AJP-3.10 Allied Joint Doctrine For Information Operations*. NSA NATO/PfP UNCLASSIFIED.
- NATO. (2018. November). *AJP-3.19 Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation, Edition A Version 1 NATO Standard* . North Atlantic Treaty Organization Allied Joint Publication: NATO STANDARDIZATION OFFICE NATO/OTAN.
- NATO ISAF. (2009). *International Security Assistance Force Troops Placemat*. Forrás: https://web.archive.org/web/20090113213723/www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/isaf_placemat_090112.pdf Letöltés dátuma: 2022.11.07.

- NATO ISAF. (2013). *International Security Assistance Force (ISAF): Key Facts and Figures Placemat*. Forrás: https://www.nato.int/isaf/placemats_archive/2013-08-01-ISAF-Placemat.pdf Letöltés dátuma: 2022.11.10.
- Péczei, A. (2011). A humán biztonság elmélete és gyakorlata, Kanada és Japán példáján. *Grotius – A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének Online Tudományos Folyóirata*.
- Rózsa, T. (2017). *Az információs műveletek vizsgálata, különös tekintettel a befolyásolási képességek alkalmazásának lehetőségeire a Magyar Honvédség feladatrendszerében: doktori (PhD) értekezés*. DOI : 10.17625/NKE.2017.04.
- Rufus, Q. C. (1967). *A makedón Alexandrosz története*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Strange, G. L. (1905). *The Lands of the Eastern Caliphate: Mesopotamia, Persia, and Central Asia from the Moslem conquest to the time of Timur*. New York: Barnes & Noble.
- Szabó, B. (2013. március 21.). *Az úttörő kontingens*. Forrás: Honvédelem.hu: <https://honvedelem.hu/missziok/afganisztan/az-uttoro-kontingens.html> Letöltés dátuma: 2022.11.07.
- Sztankai, K. (2012). A Civil-katonai együttműködés, A Lélektani műveletek és a kulturális antropológia kapcsolata. *Hadtudomány*, 22. évf. 10. sz. pp. – 1–7.
- Sztankai, K. (2019). Amerikai antropológusok Afganisztánban. *Hadtudományi Szemle*, 12. évfolyam 2. szám 79–96.
- Szun-Ce. (1963). A hadviselés törvényei. In *A hadművészet ókori klasszikusai*. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó.
- Takács, J., Landes, T., & Tálas, P. (2006). A tartományi újjáépítési csoportokról. *ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések*, 2006/3.
- Toonen, W. (2017). *CIMIC In Missions and Operations Reflections on History, Current Affairs and Perspectives*.
- United States Army. (2019). *Afghanistan Provincial Reconstruction Team Handbook, Observations, Insights, and Lessons*. United States: United States Army.
- Wagner, P. (2007). A NATO és Magyarország szerepvállalása az afganisztáni válságkezelésben. *Külügyi Szemle*, 95-121.